

पूर्वमध्यमा द्वितीयखण्ड (10वीं) वार्षिक परीक्षा 2025-26

विषय कोड : 1017

धर्मशास्त्रम्

समय : 3 घण्टे

पूर्णांक : 100

निर्देश:— सर्वे प्रश्नाः समाधेयाः —

1. वस्तुनिष्ठप्रश्नाः —

6×1=6

(i) संस्काराः कति सन्ति ?

(क) 16

(ख) 17

(ग) 18

(घ) 05

(ii) कति महापातकाः भवन्ति ?

(क) 5

(ख) 04

(ग) 09

(घ) 03

(iii) धर्मस्य लक्षणं कतिविधं निर्दिष्टम् ?

(क) 10

(ख) 11

(ग) 12

(घ) 16

(iv) मानवजातेः आदिपुरुषः कः ?

(क) कालिदासः

(ख) मनुः

(ग) अत्रिः

(घ) वसिष्ठः

(v) स्मृत्यनुसारं कति महायज्ञाः ?

(क) पञ्च

(ख) षट्

(ग) नव

(घ) दश

(vi) वेदोऽखिलो कस्य मूलम् ?

(क) धर्ममूलम्

(ख) तन्त्रस्य

(ग) वेदस्य

(घ) महाभारतस्य

2. उत्तरं चित्वा रिक्तस्थानं पूरयत —

6×1=6

(धर्मः, निन्दकः, सन्ध्यावन्दनेन, गायत्री, यशः, भृगुः)

(i) आचारः परमो ।

(ii) पापनाशो भवति ।

(iii) उत्तराभिमुखभोजनेन प्राप्नोति ।

(iv) मन्त्रेषु श्रेष्ठः अस्ति ।

(v) मनुः पुत्रः वर्तते ।

(vi) नास्तिको वेद ।

3. सत्यं युगं चिनुत —

6×1=6

(i) विष्णुस्मृतिः

(क) 8

(ii) विवाहः

(ख) चतुर्विधः

(iii) नीतयः

(ग) जन्मकालिकः

(iv) मनुष्ययज्ञः

(घ) अतिथिपूजनम्

(v) जातकर्मसंस्कारः

(च) श्रीविष्णुः

(vi) महायज्ञः

(छ) पञ्च

24.

सत्यम्/असत्यं द्वारा उत्तरत —

7×1=7

- (i) विष्णुस्मृतिमतानुसारेण विद्यारम्भः पञ्चमे वर्षे अपेक्षितः।
- (ii) अष्टादशः संस्काराः भवन्ति।
- (iii) मनुस्मृतिः ग्रन्थे दशऽध्यायाः सन्ति।
- (iv) स्मृतिग्रन्थेषु मनुस्मृतिः श्रेष्ठः अस्ति।
- (v) ब्राह्मणः क्षत्रियो वैश्यः शूद्रश्चेति वर्णाश्चत्वारः।
- (vi) विद्यारम्भसंस्कारः गर्भसंस्कारः अस्ति।
- (vii) योऽनुशासितः सः शिष्टः।

5. एकपदेन उत्तरत —

7×1=7

- (i) उत्तमो व्यवहारः कः भवति ?
- (ii) अन्नप्राशनं कदा कार्यम् ?
- (iii) कति विद्याः भवन्ति ?
- (iv) श्रुतिः कतिविधा उक्ता ?
- (v) दशकं कस्य लक्षणम् ?
- (vi) चत्वारो वर्णाः कस्मिन् शास्त्रे प्रतिपादिताः ?
- (vii) मनुस्मृतेः चतुर्थे अध्याये विवेच्यविषयः कः ?

6. अतिलघूत्तरीय प्रश्नाः—

10×2=20

- (i) का नाम क्षमा ?
- (ii) वेद शब्दस्यार्थः कः भवति ?
- (iii) स्नातकः कतिविधः ?
- (iv) राजा कः भवति ?
- (v) उपाकर्म कस्मिन् कार्ये भवति ?
- (vi) प्राचीनभारते जातेः आधारः कः आसीत् ?
- (vii) दानं कस्य भूषणं भवति ?
- (viii) केन मुक्तिः भवति ?
- (ix) परोपकाराय के फलन्ति ?
- (x) भगवतः विष्णोः कति अवताराः प्रसिद्धाः ?

7. लघूत्तरीय प्रश्नाः (केचन षड् समाधेयाः) —

6×3=18

- (i) धर्मस्य सामान्य लक्षणं किम् ?
- (ii) अतिथिपूजनेन किं प्राप्नोति ?
- (iii) अष्टविवाहप्रकाराः के सन्ति ?
- (iv) के पञ्चमहायज्ञाः सन्ति ?
- (v) धर्मशास्त्रस्य का परिभाषा ?
- (vi) आचमन-मन्त्रः कः ?
- (vii) कानि पञ्च ज्ञानेन्द्रियाणि ?
- (viii) कियन्तः पुरुषार्थाः, के च ते ?

8. दीर्घोत्तरीय प्रश्नाः (केचन पंच समाधेयाः) -

5×4=20

- (i) स्मृतिग्रन्थे ब्रह्मस्वरूपविषये किं कथनम् ? प्रतिपादयत।
- (ii) विष्णुस्मृतिमतानुसारेण अध्यापकस्य किं लक्षणम् ? स्पष्टयत।
- (iii) विद्यारम्भसंस्कारस्य महत्वं सप्रमाणं निरूपयत।
- (iv) यज्ञोपवीत-धारण-मन्त्रः कः ? स्पष्टयत।
- (v) ब्रह्मचर्यस्य किं-किं कर्तव्यं विद्यते ? व्याख्यायत।
- (vi) बाल्यकाले छात्रस्य नैतिक-कर्तव्यं प्रतिपादयत।
- (vii) "वेदोऽखिलो धर्ममूलम्" इति स्पष्टयत।
- (viii) विष्णुस्मृतिः इति ग्रन्थस्य रचनाकारस्य परिचयः देयः।

9. विश्लेषणात्मकाः प्रश्नाः (कौचित् द्वौ समाधेयौ) -

2×5=10

- (i) को नाम संस्कारः ? विस्तृतेन लेख्यः।
- (ii) मनुस्मृतिग्रन्थस्य चतुर्थाध्यायस्य सारांशः लेख्यः।
- (iii) "सर्वविध-कामनायाः परित्यागो मोक्षः", इति सविस्तरेण व्याख्यायत।